

Serik Bıçağı'nın Coğrafi İşaret Tescili Kapsamında Değerlendirilmesi

İhsan BULUT (*)

Şakir FURAL (**)

Öz: Coğrafi işaret Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından "Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş olan ürünü gösteren işaretler" olarak tanımlanmaktadır. Coğrafi işaret yöresel ürünlerin tanıtılması ve kırsal kalkınma açısından son derece önemlidir. Çalışma konusu olarak seçilen Serik bıçağı Türkiye'nin güneyinde Akdeniz bölgesinde Antalya'nın Serik ilçesinde geleneksel yöntemler ve el işçiliği ile üretim yapan atölyelerde imal edilmektedir. Serik bıçağının tarihi sözlü kaynaklara göre Osmanlı döneminde bölgede yapıldığı bilinen kılıç üretim faaliyetlerine dayanmaktadır. Genelde ustadan çırağa, ya da babadan oğula geçen el işçiliğine dayalı bir üretim faaliyeti olan bıçakçılık son yıllarda ekonomik ve kültürel anlamda büyük kayıplar yaşamaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı Serik bıçağının coğrafi işaret olarak tescillenmesi için gerekli incelemelerin yapılması, geleneksel üretim faaliyetlerinde yaşanan sorunların araştırılması ve bu kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılması için altyapı çalışmalarının başlatılmasının sağlanmasıdır. Çalışma kapsamında öncelikle konu ve alan ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasının ardından Serik ilçesinde faaliyet gösteren bıçak atölyelerine ziyarette bulunarak gözlem ve derinlemesine görüşme yoluyla veriler toplanmıştır. Ziyaret edilen atölyeler arasında geleneksel yönü ön plana çıkan bir atölye örneklem olarak seçilmiştir. Bıçak atölyesi ziyaretleri sırasında ulaşılan ve mevcut literatürden elde edilen bilgiler birleştirilerek çalışmanın sonuç bölümüne aktarılmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde el işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyeti olarak sürdürülen Serik bıçağı imalatının bazı sorunlar ile karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Sanayide seri üretimle yapılan fabrikasyon bıçakların Serik bıçağı olarak piyasaya sürülmesi, çırak istihdamında sorunların yaşanması ve en önemlisi marka değerinin oluşturulamamış olması ciddi problemler yaratmaya başlamıştır. Çalışma kapsamında tespit edilen sorunların çözülmesi ve kültürel bir değer olarak yaşatılması gereken el işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyeti olan bıçakçılığın gelecek nesillere aktarılması için coğrafi işaret tescilinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: El İşçiliğine Dayalı Geleneksel Üretim Faaliyetleri, Coğrafi İşaret, Serik Bıçağı

Evaluation of The Serik Knife in the Scope of Geographical Indication Registration

Abstract: Geographical indication is defined by Turkish Patent and Trademark Authority as "indicating product which is identified with a region, area, region or country where it originates with a distinctive character, reputation or other characteristics". Geographical

*) Prof.Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü (e-posta: ihsanbulut@akdeniz.edu.tr)

**)Arş.Gör., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü (e-posta: furalsakir@gmail.com)

indication is very important in terms of introduction of local products and rural development. Serik knife, which is chosen as the study subject, is manufactured in the Serik district of Antalya in the Mediterranean region in the south of Turkey in the workshops that produce with traditional methods and handmade. The history of the Serik knife is based on sword production activities known to be made in the region during the Ottoman period according to oral sources. In recent years, knife manufacturing, which is a production activity based on handmade, which is usually passed from the master to the child, or from the father to the son, has begun to live in great economic and cultural losses. The purpose of this study is to make the necessary examinations for the registration of the Serik knife as a geographical indication, to investigate the problems experienced in traditional production activities and to initiate infrastructure studies to transfer this cultural value to future generations. In the scope of the study, firstly literature search related to subject and field was made. Following the literature review, visits were made to the knife workshops operating in the Serik district and data were gathered through observation and interview. Among the visited workshops, a traditional workshop was chosen as a sample. The information and reports reached during the knife workshop visits were combined and transferred to the conclusion of the study. When the findings are evaluated, it is determined that the production of Serik knife, which is a traditional production activity based on handmade, encounter to some problems. The fact that fabrication knife made with mass production in the industry are carried on the market as Serik knife, problems in apprentice employment and most importantly the brand value has not been created has begun to cause serious problems. In order to solve the problems identified within the scope of the study and to transfer the knife manufacturing, which is a traditional production activity based on handmade, which should be kept as a cultural value, to be transmitted to future generations, it has been reached that geographical indication registration is necessary.

Keywords: Traditional Production Activities, Geographical Indication, Serik Knife

Makale Geliş Tarihi: 19.02.2018

Makale Kabul Tarihi: 27.03.2018

I.Giriş

Coğrafi işaret kavramı yöresel ürünlerin ekonomik değerini arttırması nedeniyle kırsal kalkınma açısından değerlendirilmesi gereken önemli fırsatlar sunmaktadır (Gökova, 2002). Bu fırsatların iyi değerlendirilmesi için yöresel ürünlerin kaynağını aldığı coğrafi özellikler ile yöresel ürün arasındaki bağlantının detaylı şekilde incelenmesi gerekmektedir. Coğrafi işaret konusu yöresel ürünlerin kaynağı olan bölgenin doğal ortam ve kültürel özelliklerini kapsadığı için Coğrafya biliminin ilgi alanına girmektedir. Coğrafi işaret konusunda yapılacak olan Coğrafya çalışmaları ile yöresel ürünü ortaya çıkaran doğal ortam şartları ve kültürel özellikler incelenebilir.

Bu çalışmada Akdeniz bölgesinde yer alan Antalya ilinin Serik ilçesinde geleneksel yöntemler ve el işçiliği ile üretilen Serik Bıçağı incelenmektedir. Namlu ve sap (kabze) olmak üzere iki kısımdan oluşan Serik Bıçağı'nın sap kısmı Teke Yöresi'nin doğal ortam ve kültürel özelliklerine bağlı olarak yetiştirilen teke ve koç boynuzlarından üretilmektedir. Ayrıca bıçağın çelikten yapılan namlu kısmının biçimiyle üzerindeki

işlemeler yörenin doğal ve kültürel özellikleri ile özdeşleşmektedir. Bu durumda Serik bıçağı coğrafi işaret tescili almaya aday bir yöresel ürün olarak değerlendirilebilir.

Serik Bıçağı'nın el işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyeti olarak sürdürülmesi ve ekonomik değerinin artırılması için coğrafi işaret tescili almasının önemini vurgulayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde Coğrafi işaret tescilinin tanımı, Serik ilçesinin konumu ve coğrafi işaret tesciline kaynaklık eden özellikleri, çalışma amaç ve kapsamı, materyal ve metot, araştırma probleminden oluşan kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Serik Bıçağı'nın el işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyeti olarak ortaya çıkışı ve üretim aşamaları incelenmiştir. Üçüncü bölümde Serik Bıçağı'nın Coğrafi İşaret Tescili kapsamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen tüm bulguların değerlendirildiği sonuç ve öneriler kısmında ise Serik Bıçağı'nın Coğrafi İşaret Tescili olarak marka değerinin artırılması ve tespit edilen sorunların çözümü için öneriler sunulmuştur.

II. Coğrafi İşaret Nedir?

Coğrafi işaret Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından *belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş olan ürünü gösteren işaretler* olarak tanımlanmıştır. Coğrafi işaret uygulaması kısaca yerel bir ürünün veya değer belirlenmiş yasalar çerçevesinde koruma altına alınması şeklinde değerlendirilebilir (Şahin, 2013). Coğrafi işaret kavramı yöresel ürünlerin niteliği ve bölgeye özgülüğü göz önüne alınarak menşe adı ve mahreç işareti olarak ikiye ayrılmıştır¹.

Menşe adı alan ürünlerin temel özelliği ait oldukları bölge dışında üretilmiyor olmasıdır. Bu durum yörenin iklim özelliği, kültürel özelliği ya da diğer özel durumlarından kaynaklanabilir. *Mahreç işareti* ise yörede üretilen ürünün temel özelliklerinden en az birinin yöreye ait olması gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse Serik Bıçağı Serik ilçesinde ilçede doğal ortamda yetişen keçi ve koç boynuzları kullanılarak üretilmektedir. Ancak Serik Bıçağı'na benzer bıçaklar farklı üretim teknikleri ve malzemeler kullanarak Denizli, Adana, Sivas, Kahramanmaraş, Trabzon gibi illerde üretilmektedir. Bu bıçak türlerini birbirinden ayıran temel fark geleneksel üretim metotları ve yörelerin doğal ortam şartlarından kaynaklanan malzeme kullanımınıdır. Örnek vermek gerekirse Coğrafi İşaret Tescilli Bursa Bıçakları kestane kabuğu ya da kestane ağacı kömüründe ısıtılmakta ve sonrasında su verme işlemi gerçekleştirilmektedir. Yüksek kalorili bir kömür olan Kestane kömürünün sağladığı yüksek ısı ve Bursa'lı ustaların çift su verme tekniği ile Bursa Bıçakları keskin ve sağlam bir namlu özelliği kazanmaktadır². Bursa Bıçağı üretiminde kestane kabuğu ve kestane ağacının kömürünün kullanımı vurgulanmaktadır. Çünkü kestane ağacının yetişmesine imkan sağlayan en iyi ekolojik şartlar Bursa ilinde Uludağ çevresinde bulunmaktadır.

¹ Türk Patent ve Marka Kurumu Coğrafi İşaret Uygulama Yönergesi

² Türk Patent ve Marka Kurumu, Bursa Bıçağı Coğrafi İşaret Tescil Raporu

Bursa yöresinin bahsi geçen ekolojik özellikleri yöresel bir ürün olan Bursa Bıçağı'nın üretimine kaynaklık etmiştir. Kahramanmaraş ilinin Coğrafi İşaret Tescilli Hartlap Bıçakları ise manda boynuzu, şimşir ağacı, keçi ve koç boynuzları ile fiber malzemeden yapılan saplar (kabze) kullanılarak üretilmektedir³. Şimşir bitkisi Kahramanmaraş'ta yaygın şekilde üretilmekte ve ahşap işçiliğinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Kahramanmaraş'ta Manda yetiştiriciliği son yıllarda oldukça azalmış ve buna bağlı olarak Manda boynuzu temini güçleşmiştir⁴. Bu durum Manda boynuzu saplı bıçakların pahalı ve değerli olmasına neden olmuştur. Görüldüğü gibi yörelerin fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri coğrafi işaret tesciline kaynaklık edecek özellikleri ortaya çıkarmaktadır. Verilen örneklerden anlaşılacağı gibi Coğrafi İşaret Tescilinde öne çıkan iki önemli unsur yerellik ile ayırt edici üretim metotları ve malzeme kullanımındır.

Coğrafi İşaret Tescili yöresel ürünlerin ekonomik, kültürel ve hukuki anlamda marka değeri kazanmasına ek olarak önemli bir kırsal kalkınma aracı olarak kullanılabilme açısından büyük öneme sahiptir. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de yapılması istenilen yapısal değişiklikler içerisinde Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yapısı içerisinde kırsal alanın kalkındırılması öncelikli konular arasında gelmektedir. Türkiye'nin yapısal sorunları içerisinde başta gelen kırsal alanın güçlendirilmesi Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana devam etmekte olup halen kır ve kent arasındaki gelişmişlik farkları devam etmektedir. Kırsal alandaki fırsat ve kırsal alanın güçlü yönleri Türkiye'de kırsal kalkınma politikalarının başarısı için pozitif bir ilişkinin varlığını göstermektedir (Kan & Gülçubuk, 2008). Coğrafi İşaret Tescili kavramı yöreselliği ve yöresel markalaşmayı ön plana çıkararak özellikle kırsal kalkınma ve kırsal turizmi teşvik eden önemli bir değerdir. Coğrafi İşaret Tescili alan ürünlerden kültürel ve ekonomik anlamda bazı fırsatları ortaya çıkarmıştır. Bu fırsatların en önemlisi yörenin tanınırlığını arttırmak ve böylece markalaşan yöresel ürünler ile kırsal turizmde önemli bir destinasyon haline gelip ekonomik gelir elde etmektir. Yöresel ürünlere dayalı sosyal ve ekonomik beklentilerin gerçekleşmesi coğrafi işaret tescili olarak markalaşmanın önünün açılmasına bağlıdır.

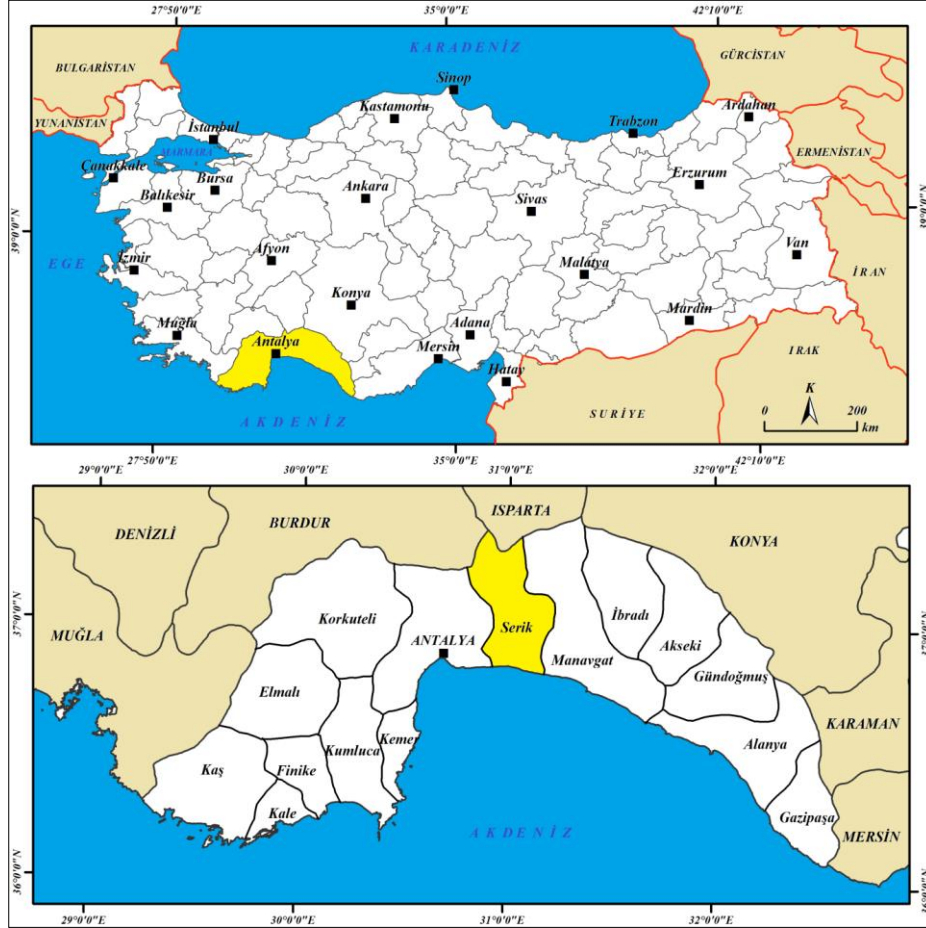
Coğrafi İşaret Tescilinde dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisi Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından coğrafi işaret ile tescillenen ürünlerin başka yörelerden gelecek şikayetler ve açılan davalar ile mahkeme kararı ile tescil iptali yapılabilir (Şahin, 2011).

III. Serik İlçesinin Konumu ve Coğrafi İşaret Tesciline Kaynaklık Eden Özellikleri

İnceleme alanı olarak seçilen Serik ilçesi Türkiye'nin güneyinde Akdeniz bölgesinde Antalya il merkezinin doğusunda yer almaktadır. Kıyı ovası üzerine kurulan ilçenin doğu sınırını Köprü Çayı, batı sınırını Aksu Çayı, güney sınırını Akdeniz ve kuzey sınırını Toros dağları oluşturmaktadır (Harita 1).

³ Türk Patent ve Marka Kurumu, Hartlap Bıçağı Coğrafi İşaret Tescil Raporu

⁴T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Tarımsal Yatırım Danışma Ofisi Kahramanmaraş İli Tarımsal Yatırım Rehberi

Harita 1. İnceleme Alanının Lokasyon Haritası

Serik ilçesinin ana yer şekillerini dağlar, ovalar ve platolar oluşturmaktadır. Plato ve dağlık alanlar ilçenin ekonomik, kültürel ve demografik yapı özelliklerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Plato ve dağlık alanlarda yaşayan Yörük aşiretlerinin ekonomik uğraşı ve kültürel geleneği olan hayvancılık Serik Bıçağı üretiminin ana malzemelerinden birisi olan keçi ve koç boynuzunun temin edilmesini sağlamaktadır.

Serik ilçesinde küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin yaygın şekilde yapılmasının iki önemli nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ilçenin sahip olduğu doğal ortam koşullarının küçükbaş hayvancılık için uygun olması ve diğer bölgelere göre daha düşük maliyette yüksek kar elde edilebilmesidir. Bu doğal ortam şartlarının ortaya çıkmasında en önemli faktör ilçenin jeomorfolojik özellikleridir. Serik ilçesinin ana yer şekillerini

dağlar, ovalar ve platolar oluşturmaktadır. İlçede yükseltinin kısa mesafeler arasında değişmesi farklı eğim ve bakı kuşaklarının oluşmasına ve dolayısı ile farklı ekolojik şartların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bahsi geçen farklı ekolojik şartların ortaya çıkmasında iklim özellikleri etkili olmaktadır. Yıllık ortalama sıcaklığın 18 °C olduğu Serik ilçesinde Akdeniz iklimi etkilidir. Kıyı ovası ile plato yüzeyi geçişinde iklimatik özellikler ve antropojenik etkilere bağlı olarak mersin (*Myrtus communis L.*), tesbih çalısı (*Styrax officinalis L.*), yabani zeytin (*Olea europaea L.*), pırnal meşesi (*Quercus ilex*) vs. bitkilerinden oluşan makiler yayılış göstermektedir. İnceleme alanında yayılış gösteren maki elemanları doğal ortamda küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmasına imkân sağlamaktadır. Serik ilçesinin ova ve plato yüzeylerinin ekolojik şartlarına bağlı olarak ortaya çıkan maki alanlarında otlanan küçükbaş hayvanlar yaz aylarında maki alanlarından faydalanamamaktadır. Bahsi geçen sorunun çözümü için Yörük aşiretleri yüzlerce yıllık gelenekleri olan yaylalara göçü tercih etmektedir. Mayıs aylarının başından itibaren Serik ilçesi sınırlarında yer alan ya da ilçe sınırına yakın olan Isparta, Burdur ve Konya illerinde yer alan yaylalara göç etmektedir. Serik ilçesinin doğal ortam özellikleri yaylacılık faaliyetlerine imkân tanımaktadır. İlçe merkezinin kuzeyinde Torosların eteklerinde yayla alanları bulunmaktadır. Ancak otlakların yetersiz kalması, su kaynağı sorunları ve orman kanunu ile ilgili problemlerden dolayı bazı Yörük aşiretleri ilçe dışındaki yaylalara göç ederek hayvancılık yapmaktadır. Mayıs ayı başlarında başlayan göç hava şartlarına göre değişkenlik göstermekle birlikte Ekim ayında Serik ilçesine geri dönülmesi ile son bulmaktadır. Görüldüğü gibi Serik ilçesinin doğal ortam özellikleri ile Beşeri ve İktisadi Coğrafya özellikleri yöresel bir ürün olan Serik Bıçağı'nın sap (kabze) kısmının üretim malzemesine kaynaklık etmektedir.

Serik ilçesinin 2016 yılı nüfusu 120.790 kişidir, nüfusun %51'ini oluşturan 61.694 kişi ilçe merkezinde, %49'unu oluşturan 59.187 kişi ise kırsal kesimde yaşamaktadır⁵. İlçe merkezinde yaşayan nüfus genel olarak turizm ve hizmet sektörleri ile ilgilenirken kırsal nüfus tarım ve hayvancılık yapmaktadır.

IV. Amaç ve Kapsam

Bu çalışmanın amacı Serik Bıçağı'nın imalat aşamalarını incelemek ve Coğrafi İşaret Tescili için gerekli raporların hazırlanmasını sağlamaktır. Çalışmadan elde edilen bulgular yardımı ile hazırlanacak olan Coğrafi İşaret Tescil Belgesi Başvuru Raporu ile Serik bıçağının Coğrafi İşaret Tesciline konu olabilecek özellikleri ortaya çıkarılacaktır. Coğrafi İşaret Tescilinin başarılı şekilde sonuçlanması durumunda Serik bıçağının ekonomik, kültürel ve hukuki değeri artacak ve bir marka değeri ortaya çıkacaktır.

V. Materyal ve Metot

Çalışma kapsamında öncelikle Türkiye'de geleneksel bıçak üretimi konusu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Böylece Serik bıçağının Türkiye'deki geleneksel bıçak üretimindeki yeri ve önemi hakkında bilgi toplanmıştır. Araştırma sırasında nitel araştırma yöntemleri olan görüşme, katılımcı gözlem ve alan araştırması yöntemleri

⁵ TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verileri Esas Alınmıştır.

kullanılmıştır. Konuya örneklem olarak Serik ilçesinde yer alan ve üretim faaliyetleri açısından geleneksel özellikleri ön plana çıkan bir atölye seçilmiştir. Örneklem olarak seçilen atölyeye 15. 05. 2017 tarihinde ilk ziyaret yapılarak bıçak ustasına araştırma ile ilgili bilgiler verilmiş, araştırma konusu ile ilgili ön görüşmeler yapılmış ve atölyede gerekli görülen noktalarda fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir. Elde edilen ilk verilerin işlenmesinin ardından bıçak üretimi sırasında atölyede bulunmak ve katılımcı gözlem yapmak için 01. 06. 2017 tarihinde ikinci ziyaret gerçekleştirilmiştir. İkinci ziyaret sırasında Serik bıçağının kısa tarihçesi ve üretim aşamaları hakkında detaylı bilgilere ulaşılmış, notlar tutulmuş ve üretim aşamalarını konu alan fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında 21. 06. 2017 tarihinde atölyeye yapılan son ziyarette aşağıdaki mülakat soruları bıçak ustasına sorulmuş ve saha sonra çözümlenmek üzere ses kayıtları yapılmıştır.

Mülakat sırasında sorulan sorular şu şekildedir:

1. *Atölyenizde günlük en fazla kaç adet bıçak üretimi yapabilirsiniz?*
2. *Serik ilçesine özgü üretim türü bütün bıçak türlerini kapsıyor mu yoksa ilçeye özgü olan üretim tipi sadece çakı üretimini kapsamakta?*
3. *Bıçakların namlu kısmını oluşturan ham çelik nereden ve nasıl temin ediliyor?*
4. *Bıçak üretiminde kullanılan çelik miktarında yerli çeliğin payı nedir? Yerli ve ithal çelik kullanımı bıçak maliyetlerini ne derece etkiliyor?*
5. *Serik ilçesinde günümüzde kaç bıçak ustası vardır? Bu sayının yıllara göre değişimi nasıl olmuştur?*
6. *Serik bıçağı üretimi yapan fabrika var mı, eğer var ise geleneksel üretim faaliyetlerine etkisi nedir?*
7. *Serik bıçaklarının taklit üretimi yapılıyor mu, eğer yapılıyorsa taklit bıçakları ayırt etmenin yolu nedir?*
8. *Serik bıçağı üretimi yapan bir usta olarak aylık geliriniz ne kadar? Gelir seviyeniz el işçiliği ile üretimi devam ettirmeniz için yeterli mi?*
9. *Tarafımızca bilgilendirilmesi yapılmış olan coğrafi işaret sertifikasının alınması halinde el işçiliği ile üretimi devam eden Serik bıçağının marka ve ekonomik değerinin artacağını düşünüyor musunuz?*

Atölye ziyaretlerinden sonra saha çalışmaları tamamlanmış ve ofis çalışmasına geçilmiştir. Ofis çalışmaları kapsamında Arc-Map Desktop 10.5 yazılımı kullanılarak inceleme alanının lokasyon haritası ve Türkiye’de bıçak üretimi yapan iller haritası ile bıçakların satışı yapılan iller haritası hazırlanmıştır. Haritalama işlemlerinin ardından atölye ziyaretleri sırasında yazılan mülakat raporları, yapılan ses kayıtlarının çözümlenmeleri ve kişisel gözlemler mevcut literatür kapsamında değerlendirilerek çalışmanın sonuç bölümüne aktarılmıştır.

Çalışma tamamlandıktan sonra Türk Patent ve Marka Kurumu'nun ilgili prosedürü uygulanarak *Antalya Serikliler Derneği* vasıtası ile Serik bıçağının coğrafi işaret ile tescil edilmesi için başvuru yapılmıştır. Başvuru sürecinde bu yayında elde edilen bilgiler ve bulgular kullanılmıştır. Böylece çalışmada elde edilen tüm bilgi ve bulguların uygulamalı şekilde kullanımı sağlanmış ve çalışmanın geçerliliği arttırılmıştır.

A.Araştırma Problemi

Türkiye sahip olduğu kültürel değerlerin yansımaları olan el işçiliğine dayalı üretim faaliyetleri bakımından zengin bir ülke konumundadır. Ancak sanayi devrimi ile ortaya çıkan ve son yıllarda hızlı şekilde artan fabrikasyon üretim el işçiliğinin önüne geçmiştir. Seri üretimin hızlı ve düşük maliyetli olması el işçiliği ile uzun sürede üretilen ve yüksek maliyetli olan ürünlerin pazarda rekabet edememesine neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu durum geleneksel yöntemler ve el işçiliği ile üretilen yöresel ürünlerin rağbet görmemesine ve kültürel miras niteliğindeki zanaatların yok olma tehlikesi yaşamasına sebep olmaktadır.

İnceleme alanı olan Serik ilçesinde bahsi geçen sorunlardan en çok etkilenen yöresel ürün bıçak ve bu mesleği yapan bıçakçılardır. Serik bıçağı son yıllarda ortaya çıkan taklit üretim dolayısı ile önemli bir prestij kaybına uğramaya başlamıştır. Taklit ürünler ile mücadele edecek herhangi bir hukuki dayanağın olmaması ve taklit ürünlerin orijinal ürüne göre oldukça ucuza satılması Serik bıçağının kültürel ve ekonomik erozyona uğramasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu durum Serik bıçağının değerinin azalmasının yanında çırak yetiştirmek için cazipliğini kaybederek gelecek nesillere aktarılmasında güçlükler yaşanacağını göstermektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında Serik bıçağı üretiminin gelecek nesillere aktarılmasına engel olacak olan taklit üretim, çırak istihdamı, ve marka değeri sorunları ile Coğrafi İşaret Tescilinin bu sorunlara nasıl çözüm getireceği ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

B.Türkiye'de Bıçak Üretimi ve Bıçakçılık Mesleği

Türkiye'de 11 ilde bıçak üretimi yapılmaktadır. Bu iller arasında Denizli, Trabzon, Sivas ve Kahramanmaraş ve Bursa illerinde yapılan bıçak üretimi üzerine bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Ancak bu iller dışındaki yerlerdeki bıçak üretimi henüz bilimsel çalışmalara konu olmamıştır.

Türkiye'de bıçak üretiminin yapıldığı en eski merkezlerden birisi Denizli'dir. Denizli ilinin önemli ilçelerinden olan Yatağan'da demir işçiliği Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Osmanlı döneminde kılıç üretim merkezlerinden birisi olan ilçede günümüzde bıçak üretimi yapılmaktadır. Yatağan ilçesinde Bıçakçılık mesleği geleneksel üretim yöntemleriyle ev tipi atölyelerde ve sanayi tesislerinde modern yöntemler ile gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda sanayi tesislerinde yapılan üretimin geleneksel üretimi gölgede bırakması kırsal nüfusunun büyük kısmının geleneksel ev tipi atölyelerden elde ettikleri kazanç ile hayatlarını sürdürmesi bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sorunların çözülmesi geleneksel yöntemler ile ev tipi atölyelerde

üretim yapan küçük işletmecilerin KOBİ⁶ sınıfına alınarak KOSGEB⁷ kredilerinden yararlandırılmaları gündeme getirilmektedir. (Koca ve Çetin, 2011).

Tarihi çok eskilere dayanan bir diğer bıçak üretim merkezi Trabzon ilinin Sürmene ilçesidir. Sürmene'de geleneksel ev tipi atölyeler ve küçük atölye tipi üretimin yanında iki büyük fabrikada seri üretim yapılmaktadır. Geleneksel yönü ile bilinen Sürmene bıçaklarının seri üretiminin yaygınlaşması el işçiliği ve geleneksel metotlar ile yapılan üretimin durma noktasına gelmesine neden olmuştur. Bu konu hakkında yapılan bilimsel çalışmalarda geleneksel üretim faaliyeti yapan ustaların bir dernek ya da kooperatif çatısı altında toplanması, uluslararası fuarlara katılımın ve yerel tanıtım faaliyetlerinin artırılması ve meslek liselerinde metal teknolojisi bölümlerinde bıçak üretim eğitimi verilmesi önerileri sunulmuştur (Doğanay ve Çavuş, 2014).

Sivas bıçağı ünü il sınırlarını aşmış olan önemli bir yöresel üründür. Koç boynuzu, manda boynuzu, gül ağacı ve fiber saplı olarak üretilen Sivas bıçakları üstün kaliteli namlu çeliği ile ünlüdür. (Birinci ve Camcı, 2016). 2017 yılında Sivas Demirciler Esnaf Odası Başkanlığı'nın girişimiyle Coğrafi İşaret Tescil Belgesi başvurusu yapılan Sivas Bıçağı Türk Patent ve Marka Kurumu'nun değerlendirme aşamasındadır.

"Kahramanmaraş'ın Coğrafi İşaretli Ürünleri ve İlin Potansiyel Durumu" başlıklı makalede Kahramanmaraş ilinin coğrafi işaret tescili almış olan ve başvuru yapılabilecek nitelikleri taşıyan yöresel ürünleri tanıtmıştır. Çalışma kapsamında ilin mevcut literatürde yer alandan çok daha fazla sayı ve çeşitte yöresel ürüne sahip olduğu ve bunların büyük bölümünün coğrafi işaret tescili alma potansiyeli bulunduğu vurgulanmıştır (Dayısoylu, vd., 2017).

Mevcut literatür değerlendirildiğinde Türkiye'de bıçak üretiminin büyük kısmının fabrika üretiminden karşılandığı ve az sayıda olan el işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyeti yapan ustaların çeşitli sorunları olduğu görülmektedir. Bu durum çalışma kapsamında detaylı şekilde incelenmiştir.

VI. Serik Bıçağının El İşçiliğine Dayalı Geleneksel Üretim Faaliyeti Olarak İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Türkiye'de el işçiliği ve fabrikasyon üretim ile bıçak üretimi yapan iller hakkında genel bilgiler verilecektir. Ardından Serik bıçağının bu illerde üretilen bıçaklar arasında ön plana çıkan özellikleri ve farkları incelenecektir.

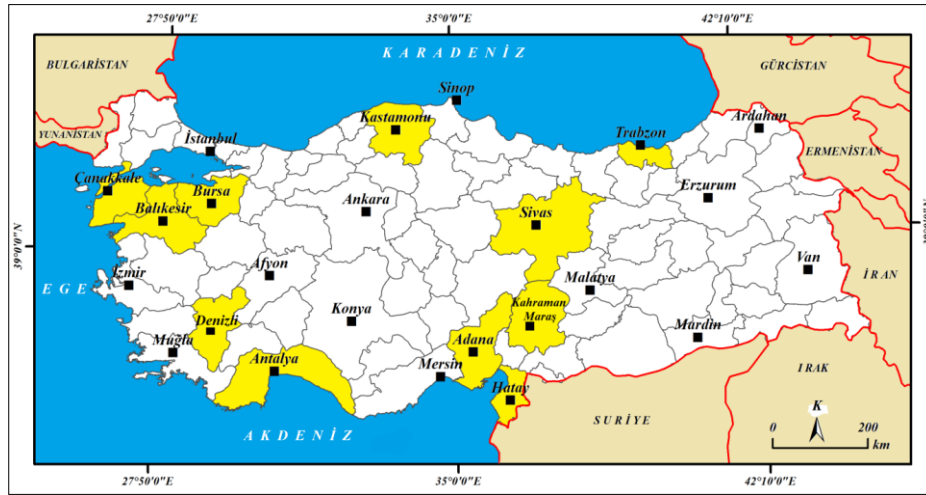
A. Türkiye'de Bıçak Üretimi Yapılan İller

Türkiye'de bıçak üretimi fabrikasyon ve el işçiliği ile 11 farklı ilde yapılmaktadır (Harita 2). El işçiliği ile üretim yapan Antalya, Hatay, Adana, Balıkesir, Kastamonu, Çanakkale, Kahramanmaraş illerinde bıçak fabrikası yer almamaktadır. Bu nedenle bahsi geçen illerde üretilen bıçaklar genel olarak el işçiliği ve geleneksel üretim metotları ile imal edilmektedir. Ancak Trabzon, Denizli, Sivas ve Bursa illerinde Türkiye'nin bıçak

⁶ Küçük ve Orta Ölçekli İşletme

⁷ Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı

ihtiyacının önemli kısmını karşılayan ve ihracat yapan büyük fabrikalar bulunmaktadır. Bu fabrikalarda üretilen bıçaklar il adı kullanarak satışa sunulmaktadır. Bahsi geçen illerde fabrikasyon üretime el işçiliği ile üretim eşlik etmektedir. Ancak el işçiliği ile yapılan üretim fabrikasyon üretimin gölgesinde kalmaktadır.

Harita 2. Türkiye’de bıçak üretimi yapılan iller

Bıçak üretiminin Türkiye’deki dağılışı incelendiğinde önemli bir ayrıntı ortaya çıkmaktadır. Bıçakların sap ya da namlusunu oluşturan iki ana malzemeden en az birinin elde edildiği alanlar bıçak üretim merkezi haline gelmektedir. Örnek vermek gerekirse Sivas bıçaklarının üretimi bölgedeki madencilik faaliyetleri ile yakından ilişkilidir (Birinci ve Camcı, 2016). Bunun yanında Serik bıçağı üretiminin ana malzemelerinden biri olan boynuz saplar ilçede yetiştirilen keçilerden elde edilmektedir. Aynı şekilde Denizli’nin Yatağan ilçesinde üretilen koç ve keçi boynuzu saplı bıçaklarda kullanılan boynuzlar yöreden temin edilmektedir (Koca ve Çetin, 2011).

Üretim faaliyetine konu olan ürünün en az bir özelliğinin yöreden kaynaklanması coğrafi işaret kapsamında mahreç işareti almak için sağlanması gereken önemli bir kriterdir. Bu durumda bahsi geçen yöreler coğrafi işaret tescil başvurusu yapmak için ön şartlardan birini sağlamaktadır. Ancak fabrikada üretilen bıçakların coğrafi işaret tescili alması hukuki olarak mümkün değildir.

B.Serik Bıçağı Üretimine Başlangıcı ve Tarihsel Gelişimi

Bıçakçılık demircilik mesleğinin ortaya çıkmasıyla Türk toplumunun yaşamındaki yerini almış ve üreticiler için önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Yazılı kaynaklar ilk katlanabilir çelik bıçağın M.S. 1. yüzyılda Romalı’lar tarafından yapıldığını belirtmektedir. Türkiye’de ise 16. yüzyılda Batı Anadolu’da kısa kemik saplı, eğri ve uzun gövdeli, adına “koca bıçak” denilen bir bıçak türünün, zeybekler tarafından

kullanıldığı bilinmektedir. Bu bıçaklar genellikle yapıldığı yerin adıyla anılmaktadır (Davulcu vd., 2015).

İlçede el yapımı bıçak üretimi Osmanlı döneminde “kömbeciler” olarak bilinen aile tarafından başlatılmıştır. Kömbeciler ailesinin bilinen ilk bıçak ustası *Kömbeci Hacı Ahmet* ustadır. Hacı Ahmet usta bıçak üretimi konusundaki becerilerini çırak olarak yetiştirdiği oğlu *Kömbeci Hüseyin*'e aktarmıştır (Fotoğraf 2). Kömbeci ailesi soyadı kanunu ile *Durmaz* soyadını almıştır. *Kömbeci Hüseyin* bıçak üretimini ailenin üçüncü nesil ferdi olan *Ahmet Durmaz*'a aktarmıştır (Fotoğraf 3). 2012 yılında vefat eden *Ahmet Durmaz* ustanın oğlu ve ailenin dördüncü nesil bıçak ustası *Hüseyin Durmaz* günümüzde son nesil usta olarak el işçiliği ile bıçak üretim faaliyetlerini sürdürmektedir (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 1: Hacı Ahmet Usta Tarafından Ordu İçin Hazırlanmış Çeşitli Özellikte Eski Bıçaklar

Serik ilçesinde üretilen bıçakların I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve sonrasında orduya destek amaçlı savaş meydanlarına gönderildiği tespit edilmiştir. Ancak konu ile ilgili yazılı kaynakların bulunmaması ayrıntılı bilgi sunulmasına engel olmaktadır. Konu ile ilgili eldeki en güçlü kanıt *Kömbeci Hacı Ahmet* ustadan kalan ve nesilden nesile aktarılan eski kama ve bıçaklardır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 2: Kömbeci Hüseyin

Fotoğraf 3: Ahmet Durmaz

Fotoğraf 4: Hüseyin Durmaz

Serik ilçesinde yapılan saha çalışmalarında günümüzde *Hüseyin Durmaz* dahil olmak üzere beş bıçak ustasının faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan mülakatlarda 1990'lı yıllarda ilçede 9 bıçak ustasının faal olarak çalıştığı tespit edilmiştir. Ancak bu sayının günümüzde 5'e inmesi ve daha da azalacağının tahmin edilmesi konu ile ilgili yeni ve acil projeler geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

C.Serik Bıçağının Yapısal Özellikleri

Serik bıçağı biçimsel olarak bir sap ve tamamen el ustalığı ile imal edilen dövme çelikten yapılan bıçak (*namlu*) kısmı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bıçağın geleneksel ürün kapsamında değerlendirilmesinin nedeni bıçak kısmından çok keçi ya da koç boynuzundan imal edilmiş olan sap kısmıdır. Çünkü Serik ilçesinin doğal ortam özellikleri ve ait olduğu kültürel bölge olan Teke Yöresi'nin geleneksel özellikleri gereği keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlçede yaşayan Yörük aşiretlerinin yazın yaylalarda kısım kıyı ovasında *teke* diye tabir ettikleri ve besledikleri keçilerin boynuzları Serik bıçağı üretiminde kullanılmaktadır (Fotoğraf 5 - 6). Bu durumda ilçenin doğal ortam özellikleri ve kültürel değerlerine bağlı yapılan keçi yetiştiriciliği bir başka kültürel değer olan Serik bıçağının ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir.

Serik ilçesinde bazı dönemlerde boynuz ihtiyacının karşılanamadığı durumlarda başta Korkuteli olmak üzere diğer yakın ilçelerden keçi ve koç boynuzu alınmaktadır. Özellikle kurban bayramı öncelerinde artan bıçak siparişlerini karşılamak amacıyla teke yöresinde keçi yetiştirilen Burdur, Denizli ve Isparta illerinden boynuz alımı yapılmaktadır. Serik bıçağının diğer parçası olan namluyu oluşturan çelik kısım Almanya'dan ithal edilmektedir. Almanya'dan İstanbul'a getirilen şerit çelikler yurt içinde toptancılara dağıtılmaktadır. Bıçak ustaları da toptancılardan aldıkları ithal şerit çelik ile üretim yapmaktadır. Bıçak üretiminde Karabük ilinde üretilen çeliğin kullanılması üretimin daha yerli ve milli olmasına imkân sağlayacaktır. Ancak Karabük çeliğinin henüz el işçiliği ile üretim yapan atölyelerde denenmemiş olması, kalite ve müşteri kaybı kaygısı bıçak ustalarının yerli çeliğe yönelmesine engel olmaktadır. Serik ilçesinde el yapımı bıçak üretimi ev ve eklentisi şeklindeki küçük atölyelerde yapılmaktadır. Bu durum Serik bıçağının kültürel kimliğinin oluşmasında oldukça önemlidir. Çünkü ev ve eklentisi şeklindeki atölyeler gelenekselliğin en iyi şekilde ön plana çıkarıldığı mekânlardır (Fotoğraf 7 - 8).

Fotoğraf 5: Serikli Yörük aşiretlerine ait keçi sürüsü

Fotoğraf 6: Boynuzların işlenmemiş hali

Fotoğraf 7: Ev ve eklentisi şeklindeki geleneksel bıçak atölyesi

Fotoğraf 8: Atölyede üretim faaliyetleri

Doğal ortam ve kültürel özelliklerin etkileşimi ile ortaya çıkan keçi boynuzu saplı bıçaklar özel sipariş olması halinde koç boynuzundan üretilmektedir. Son yıllarda bölgede yasal sınırlar çerçevesinde artış gösteren geyik avcılığı Serik bıçağında az da olsa biçimsel değişiklikler olmasına neden olmuştur. Avlanan geyiklerin boynuzları bıçak üretim atölyelerinde özel siparişler üzerine işlenerek geyik boynuzu saplı Serik bıçağı üretimi yapılmaktadır (Fotoğraf 33). Ancak geyik boynuzunun keçi boynuzuna göre oldukça sert olması, işleme sırasında kırılarak emek ve zaman kaybına yol açması ve devamlı temin edilemiyor olması üretimi zorlaştırmaktadır.

Fotoğraf 9: Araştırmacıların atölye çalışması incelemelerinden görüntüler

Yapılan saha araştırmaları sonucunda ilçede Serik bıçağı üretiminin *Kömbeciler* ailesi tarafından başlatıldığı ve günümüzde ailenin son nesil ustası olan *Hüseyin Durmaz* tarafından devam ettirildiği tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında Serik ilçesinin Deniztepesi köyünde ev eklentisi olan köy atölyesinde üretim faaliyetlerini sürdüren Hüseyin Durmaz'ın atölye faaliyetleri incelenmiştir (Fotoğraf 9). İncelemeler sırasında Serik bıçağı üretiminde kullanılan birçok malzemenin el yapımı olduğu anlaşılmıştır. Bu

durum Serik bıçağının Türkiye'deki diğer el yapımı bıçaklara göre daha özgün bir değere sahip olmasını sağlamaktadır. Çünkü sadece bıçak değil bıçağın yapımında kullanılan malzemelerin de el yapımı olması ve el yapımı aletlerin bir kısmının baba ya da dededen kalması mevcut literatürde rastlanmayan bir durumdur.

Fotoğraf 10: El Yapımı Testere **Fotoğraf 11:** El yapımı maşa **Fotoğraf 12:** El yapımı kesici alet

Bıçak atölyesindeki incelemeler sırasında tespit edilen el yapımı bıçak üretim aletleri incelendiğinde çeşitli özellikte malzemelerin olduğu görülmüştür. Örnek vermek gerekirse Serik bıçağı üretiminde kullanılan testere sanayi üretimi testerelerden farklı olarak çapraz dişli değil, düz dişli özelliktedir. Düz dişli testerenin çapraz dişli testereye göre temel farkı kesme yüzeyinin daha dar olması ve böylece boynuz üzerine yatay yönlü açılan bıçak yatağının bıçağın ölçülerine daha uygun olmasının sağlanmasıdır.

Bahsi geçen düz dişli testere *Hüseyin Durmaz* ustanın babası *Ahmet Durmaz* tarafından el işçiliği ile özel olarak imal edilmiştir (Fotoğraf 10). Çelik sulama ve boynuz ısıtmada kullanılan maşalar *Hüseyin Durmaz* usta tarafından el işçiliği ile özel olarak tasarlanmıştır (Fotoğraf 11). Bıçak üretimi sırasında boynuz kesmede kullanılan el yapımı kesici alet *Kömbeci Hüseyin* usta tarafından özel olarak imal edilmiştir (Fotoğraf 12). İki sap ve yatay bir kesici yüzeyden oluşan alet sert boynuzların kesimi sırasında ustanın daha az enerji harcamasına aynı zamanda hızlı bir kesme işlemi sağlayarak boynuz yüzeyinin daha pürüzsüz şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Burada bahsi geçen üç el yapımı aletin her biri farklı üç nesil usta tarafından yapılmış ve günümüzdeki son nesil usta olan *Hüseyin Durmaz* tarafından kullanılmakta olması üretimin en dikkat çeken özgün yönlerinden biridir.

Serik bıçağının ana hatlarının şekillendirilmesinde kullanılan malzemelerin yanında bıçağın açılıp kapanma mekanizması ve ince işçiliğinde kullanılan malzemeler de

tamamen el yapımıdır (Fotoğraf 13-14-15). Atölye ziyareti sırasında sanayi ürünü olarak sadece mengene, matkap, marka işareti ve bir spiral tespit edilmiştir.

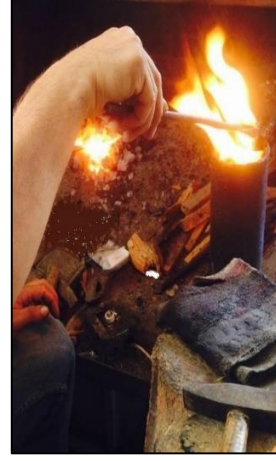
Fotoğraf 13: Bıçak marka işareti **Fotoğraf 14:** Özel bıçak deseni **Fotoğraf 15:** Hilal biçimli desen

D.Serik Bıçağının İmalat Aşamaları

Çalışmanın bu bölümünde Serik bıçağı yapımında kullanılan bazı el yapımı aletlerin tanıtılmasının ardından bıçağın yapım aşamaları ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilecektir. Serik bıçağı olarak anılan ve çok farklı tipte bıçak türlerinden oluşan geleneksel ürünlerin en karakteristik olanı çakıdır. Günlük kullanıma uygun olması, yörenin kültürel özelliklerini yansıtması ve fonksiyonel özelliklerden dolayı çakı türü bıçaklar diğer türlere göre daha fazla üretilmektedir.

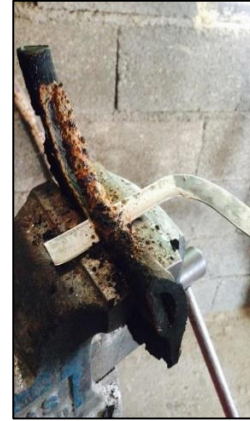
Serik bıçağının üretim aşaması keçi boynuzu ve işlemeye uygun çeliğin temin edilmesi ile başlamakta ve bu iki malzemenin usta elinde şekillenmesi ile devam etmektedir. Serik bıçağı yapımında öncelikle namlu kısmı diye tabir edilen çelik kısmın imalatı yapılmaktadır. Bu işlem için Almanya'da üretilen çelik malzeme kullanılmaktadır. Atölyede bulunan ocakta uygun sıcaklığa erişene kadar ısıtılan şerit çelik usta tarafından bıçak şeklini almaya kadar tamamen el gücü ile örs ve çekiç yardımı ile dövülmektedir (Fotoğraf 16 - 17). Örs ve çekiç ile dövülerek taslak şekline gelen bıçaklar tekrar belirli derecede ısıtılarak marka baskısı ile motif baskıları yapıldıktan sonra çeliğe su verme işlemi için hazır hale getirilmektedir.

Çeliğe su verilme işlemi tamamlandıktan sonra bıçak üzerine motif işleme ya da herhangi bir işlem yapılamamaktadır. Çünkü yüksek sıcaklıkta ısıtıldıktan sonra aniden soğutulan ve "su verme" olarak adlandırılan işlemde sonra çelik son derece sert ve kırılğan bir yapı kazanmaktadır (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 16:Bıçağın ısıtılması **Fotoğraf 17:**Isıtılıp işlenmiş bıçak **Fotoğraf 18:** Çeliğe su verilmesi

Serik bıçağının namı denilen bıçak kısmının hazırlanmasının ardından bıçağın diğer önemli kısmı olan sapı hazırlanmaktadır. Sap için yörede hayvancılık ile uğraşan insanlardan satın alınan keçi ya da koç boynuzları kullanılmaktadır. Ayrıca avcılardan temin edilen geyik boynuzları ile sınırlı sayıda üretim yapılmaktadır. Serik bıçağının sap kısmının hazırlanması için öncelikle ham şekilde temin edilen boynuzlar testere ile kesilerek işlenmeye hazır hale getirilmektedir (Fotoğraf 19). İşlenmeye hazır hale getirilen boynuzlar şekil vermek için ısıtılmakta ve ardından mengene ile sıkıştırılarak el yapımı özel bir alet ile bıçak sapı şekli verilmesi için sıyrılarak kesilmektedir (Fotoğraf 20 - 21).

Fotoğraf 19: Keçi boynuzu

Fotoğraf 20: Boynuzun ısıtılması

Fotoğraf 21: Boynuz sıyrma

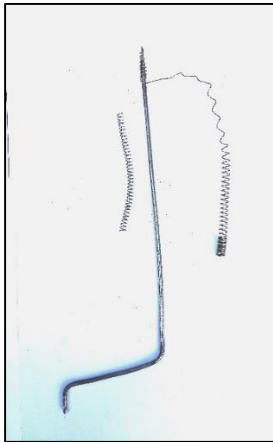

Isıtma ve sıyrarak şekillendirmenin ardından bıçak sapı şeklini almaya hazır hale gelen boynuzlar tekrar ısıtılarak yatay iki demir plaka arasında alınarak mengene ile sıkıştırılmaktadır (Fotoğraf 22 - 23). Bu işlem sayesinde yuvarlak yapıdan yatay bir yapıya dönüşen boynuzlar zımparalama, cilalama ve bıçak yatağı açma işlemlerinin tamamlanmasıyla bıçak sapı olmak için hazır duruma gelmektedir.

Fotoğraf 22: Sıyrılmış boynuz **Fotoğraf 23:** Yataylaştırma işlemi **Fotoğraf 24:** Zımparalama sonrası

Serik bıçağının namlu ve sap kısmının üretimi tamamlandıktan sonra bu iki farklı malzemenin birleştirilmesi işlemine geçilmektedir. Bunun için sap ve namlu kısmına açılan delikleri birleştirecek olan *pul kesme*, *mil kesme* ve *yay sarma* işlemleri yapılmaktadır (Fotoğraf 25 - 26 - 27). Bıçağın açılıp kapatılma mekanizmasını oluşturan bu malzemeler usta tarafından atölye ortamında tamamen el işçiliği ile üretilmektedir.

Fotoğraf 25: Yay sarma işlemi **Fotoğraf 26:** Perçinleme pulları **Fotoğraf 27:** Delik Açma İşlemi

Bıçağın namlu ile sap kısmının açıp kapama mekanizması ve *perçinleme işlemi* ile birleştirilmesinin ardından imalat işlemi tamamlanmaktadır. Ancak burada tekrar vurgulanması gereken iki önemli husus bulunmaktadır. *Bunlardan ilki Serik bıçağının fabrikasyon üretimi kesinlikle bulunmamaktadır. Diğer husus ise konuya örneklem olarak seçilen Hüseyin Durmaz'a ait bıçak atölyesinde bıçağın tüm kısımları tamamen el işçiliği ile üretilmektedir.* Bahsi geçen üretim metotları ile imal edilen Serik bıçakları gelenekseliği ön plana çıkaran estetik bir yapıda müşterilere sunulmaktadır (Fotoğraf 28-29-30-31-32-33).

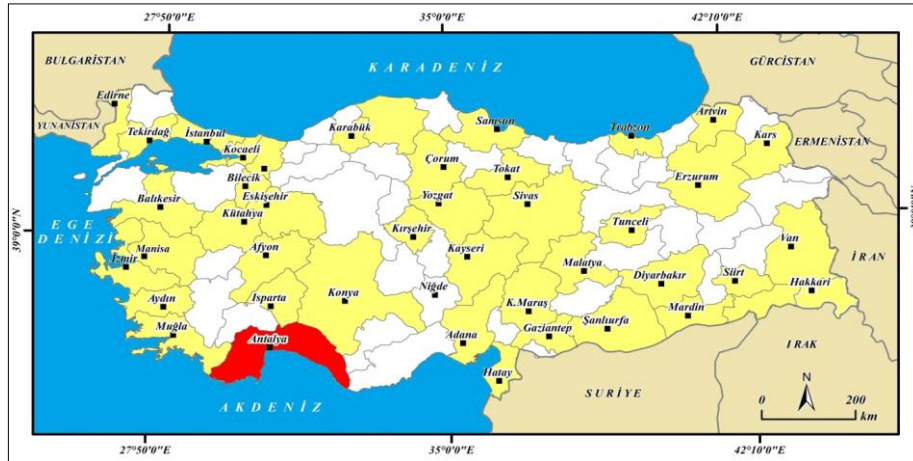
Fotoğraf 28: Keçi boynuzu saplı çakı **Fotoğraf 29:** Keskin uçlu çakı **Fotoğraf 30:** Geyik boynuzu saplı bıçak

Fotoğraf 31: Özel yapım aşı bıçağı **Fotoğraf 32:** Keçi boynuzu saplı çakı **Fotoğraf 33:** Geyik boynuzu saplı çakı

E.Serik Bıçağı Üretiminin Mevcut Ekonomik Durumu

Serik bıçağı üretimi yörede kültürel anlamda oldukça değerli olmasına rağmen ekonomik anlamda hak ettiği değere henüz ulaşamamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında düşük maliyete üretilerek ucuz satılan fabrikasyon bıçakların payı çok fazladır. El işçiliği ile uzun bir sürede üretilen bıçaklar fabrikasyon ürüne göre yaklaşık dört kat pahalıya satılmaktadır. Tüketicilerin ucuz bıçak tercih etmesi, kaliteyi ikinci planda tutması ve Serik bıçağının bir marka değeri olmaması bıçak ustalarını zor duruma düşürmektedir. Ayrıca ilçede toplu bir bıçak üretim atölyesi ile satış yapılabilecek alanların olmaması plansız üretim ve verimsiz pazarlama şartlarının oluşmasına neden olmaktadır. Ancak son yıllarda gelişen sosyal medya bağlantıları ve online satış imkanları sayesinde yurt içi ve yurt dışına az miktarda satış yapılmaktadır. Araştırmada örneklem olarak seçilen bıçak atölyesinin sahibi *Hüseyin Durmaz* ile yapılan mülakatta 2013 – 2017 yılları arasında internet siteleri aracılığı ile yurtiçinde 40 il merkezine yaklaşık 540 bıçak satışı yapıldığı tespit edilmiştir (Harita 3).

Harita 3: İnternet Siteleri Aracılığıyla Serik Bıçağı Satışı Yapılan İller

VII. Serik Bıçağının Coğrafi İşaret Tescili Kapsamında Değerlendirilmesi

Serik bıçağı üretimi yörenin coğrafi ve kültürel özelliklerinden doğan önemli bir kültürel miras niteliği taşımaktadır. Bu nedenle gerekli ekonomik, sosyal ve hukuki tedbirler alınarak korunmalıdır. Bahsi geçen ekonomik sosyal ve hukuki tedbirleri içeren en kapsamlı koruma yöntemi coğrafi işaret tescilidir. Çalışmanın bu bölümünde Serik bıçağının coğrafi işaret tescili almasını gerekli hale getiren ekonomik ve kültürel durum incelenecektir.

A.Coğrafi İşaret Tescilinin Serik Bıçağı İçin Önemi

Serik bıçağı coğrafi işaret tescili alması durumunda ekonomik, hukuki ve kültürel anlamda üç önemli konuda daha güçlü bir konuma gelecektir. Bu konular birbirinden ayrı gibi gözükmesine rağmen aslında birbiri ile oldukça kuvvetli bir bağlantı

içerisindedir. Çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen konular ayrı ayrı incelecek ve birbirleri ile olan bağlantıları açıklanacaktır.

B.Ekonomik Değer Artışı

Türkiye ölçeğinde değerlendirildiğinde el işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyetleri özellikle son yıllarda çeşitli ekonomik kaygılar nedeni ile zor bir döneme girmiştir. Ortaya çıkan bu durum Serik ilçesi özelinde ve konu kapsamında değerlendirildiğinde küçük atölyelerde el işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyetleri ile imal edilen Serik bıçağının son yıllarda önemli sorunlarla karşı karşıya kaldığı anlaşılmaktadır. Bu sorunların en başında çırak istihdamı gelmektedir. Genellikle babadan oğula ya da ustadan çırağa geçerek günümüze kadar sürdürülen kültürel miras niteliğindeki geleneksel üretim şekli gençlerin ekonomik kaygılar ile başka sektörlere yönelmesi nedeniyle bir sonraki nesle aktarılamama tehlikesi yaşamaktadır. Serik bıçağı üretiminde çırak istihdamının sağlanamıyor olması bıçak ustası ve dolayısı ile bıçak atölyesi sayısının gün geçtikçe azalmasına neden olmaktadır. 1990'lı yıllarda ilçede 9 olan bıçak atölyesi sayısı günümüzde 5 atölyeye kadar düşmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında ekonomik kaygılar ve yöresel ürünlerin hak ettiği değere sahip olamaması etkili olmaktadır. Coğrafi işaret yöresel ürünlerin yerel, bölgesel ve ülke ölçeğinde markalaşması için son derece önemli bir fırsattır. Coğrafi işaret alan yöresel ürünler başta tanıtım olmak üzere çok sayıda önemli fırsata sahip olmaktadır. Bu fırsatlar el işçiliğine dayalı yöresel ürünler kapsamında değerlendirildiğinde en büyük avantaj markalaşarak ekonomik değer kazanmasıdır. Coğrafi işaret tescilinden yalnızca o ürün için belirlenen özelliklere göre üretim yapan üreticiler yararlanabilmektedir. Böylece coğrafi işaretin elde edilmesinde beşeri faktörü temsil eden yöresel üreticiler desteklenmektedir. Coğrafi işaret tescili sağlanan ürünler, üretimin yapıldığı çevrelerde ekonomik faaliyetlerin gelişmesini destekleyerek bölgesel kalkınmaya ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır (Çalışkan ve Koç, 2012).

C.Hukuki Tanımlık

El yapımı bıçak üretiminde yaşanan önemli sorunlardan birisi fabrika üretimi bıçakların el yapımı Serik bıçağı olarak piyasaya sürülmesidir. Piyasaya sürülen fabrika üretimi bıçakların kalitesiz işçilik ve malzeme ile yapılıyor olması Serik bıçağının marka değerinin düşmesine neden olmaktadır. Fabrika üretimi bıçakların el yapımı olarak piyasaya sürülmesinin yanında ortaya çıkan bir diğer önemli sorun başka yörelerde el yapımı ile üretilen bıçakların Serik bıçağı olarak piyasaya sürülmesidir. Bu durum tıpkı fabrika üretiminde olduğu gibi Serik bıçağının marka değerini düşüren ve biçimsel özelliklerinin yanlış tanıtılmasına neden olan önemli bir faktördür.

Serik bıçağının kalitesinin sorgulanmasına yol açan bu iki problem coğrafi işaret tescili ile son bulacaktır. Çünkü Türk Patent ve Marka Kurumu'nun Coğrafi İşaret Tescil Başvuru kılavuzunda yer alan ilgili maddede "*Sözcük olarak gerçek coğrafi yeri ifade etmekle birlikte halkta haksız biçimde ürünün başka yer kaynaklı olduğu izlenimini bırakan kullanımı veya korunan adın tercümesinin kullanımı veya 'stilinde' 'tarzında' 'tipinde' 'türünde' 'yöntemiyle' 'orada üretildiği biçimde' veya benzeri diğer açıklama*

veya terimlerle birlikte kullanımı hak sahibinin talebi üzerine mahkeme tarafından önlenir“ ibaresi yer almaktadır. İlgili maddeye göre Serik bıçağının coğrafi işaret tescilini alan tüzel ya da gerçek kişi taklit yollarla Serik bıçağı üretimi yapan işletmeyi mahkemeye vererek üretimi durdurma hakkına sahip olacaktır. Böylece coğrafi işaret tescili belgesi sayesinde hukuki bir tanınırlık kazanan Serik bıçağının taklitlerinin yapılması engellenecektir.

D.Kültürel Miras Değerinin Artması

Coğrafi işaret tescili ekonomik değer ve hukuki tanınırlığın yanında yöresel ürünün ait olduğu yörenin kültürel değerlerini de korur. Bu nedenle coğrafi işaretler kültürel değerleri koruma fonksiyonuna sahiptir. Fakat bu dolaylı bir korumadır ve esas olan söz konusu ürünün kendisinin korunmasıdır (Gündoğdu, 2006). Coğrafi işaret tescili olarak ekonomik ve hukuki yönden daha güçlü bir duruma gelecek olan Serik bıçağı çeşitli festival ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi ile ülke ve dünya çapında tanınırlık elde edecektir. Böylece yerli ve yabancı turistlerin bölgeye çekilmesi ile yöresel ürünler kültürel anlamda değer kazanmış olacaktır. Bahsi geçen gelişmeler sonucunda ekonomik kaygıları yok olan sektörler haline gelen yöresel ürün üretiminde yaşanan önemli sorunlardan birisi olan çırak istihdamı sorunu çözülecektir. Yöresel ürünlerin üretiminin nesilden nesile aktarılması noktasında en önemli sorun olan çırak istihdamı sorununun aşılması ile yöresel ürünlerin bir sonraki nesile aktarılması garanti altına alınmış olacaktır.

VIII. Sonuç ve Öneriler

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde el işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyeti olan Serik bıçağı imalatının bazı önemli sorunlar ile karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunların bir kısmına çalışmanın içeriğinde genel olarak değinilmiş ancak detaylı inceleme ve çözüm önerileri sonuç bölümüne bırakılmıştır.

Coğrafi işaret tescili kırsal kalkınma ve kırsal turizm açısından son derece önemli bir konudur. Serik ilçe nüfusunun %49'u kırsal kesimde yaşamaktadır. Bu durum kırsal kalkınma için yeni projeler geliştirilmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Başta Serik bıçağı olmak üzere diğer yöresel ürünlerin coğrafi işaret tescili olarak marka değeri kazanması kırsal kalkınma açısından son derece önemlidir. Serik ilçesinde yapılacak olan kırsal kalkınma projeleri kırsal nüfusun refah seviyesini arttırmakla beraber kırdan kente göçü azaltacaktır. Bu kapsamda başta Serik bıçağı olmak üzere ilçenin kırsal kalkınmasına katkı sağlayacak diğer yöresel ürünler hakkında detaylı çalışmalar yapılmalıdır.

El işçiliğine dayalı geleneksel üretim faaliyeti olan Serik bıçağı üretiminde yaşanan önemli sorunlardan birisi ustaların çırak istihdam etmekte zorluk çekmesidir. Bu durumun ortaya çıkmasında gençlerin geleceğe dönük farklı ekonomik beklentiler içerisinde olması, Türkiye genelinde el yapımı yöresel ürünlere verilen önemin azalmaya başlaması ve bıçak üretimi yapan atölyelerin ekonomik anlamda hak ettiği kazancı elde edememesi etkili olmuştur. Bahsi geçen sorunun ortadan kaldırılması için öncelikle Serik

ilçesindeki mesleki eğitim kurumlarının bir araya gelerek çıraklık eğitim programları hakkında önemli bir planlama yapmaları gerekmektedir. Eğitim çalışmalarının yanında Serik bıçağı üretimi ve satışı yapan atölyelerin “ekonomik toplulaştırma” yolu ile bir çarşı merkezi içerisinde toplanması gerekmektedir. Böylece bıçak üretimi toplu bir merkezde yapılabilecek, ustalar ve çıraklar arası diyalog artacak ve bir meslek odası ya da dernek kurulabilmesinin önü açılacaktır.

Serik bıçağı üretiminin bir diğer önemli sorunu taklit üretimdir. Bıçağın taklit üretimi iki şekilde yapılmaktadır. İlk yol farklı illerdeki fabrikasyon üretimi ile imal edilen bıçaklara Serik bıçağı markası basarak piyasaya sürmektir. Bu durum Serik bıçağının marka değerine oldukça fazla zarar vermektedir. Çünkü kısa sürede ve çok sayıda üretilen bıçaklar yine çok kısa sürede piyasada yayılmaktadır. Taklit üretimin bir diğer yolu el işçiliği ile üretim yapan ancak Serik bıçağından daha az ünlü olan bıçaklara Serik bıçağı etiketi vurarak piyasaya sürülmesidir. El işçiliğinin uzun sürmesi ve fabrikasyon kadar hızlı üretim yapılamaması piyasaya daha az ürünün sürülmesine neden olmaktadır. Bu sorunun çözümü için Serik ilçesinde faaliyet gösteren bıçak ustalarının bir dernek ya da meslek odası kurmaları gerekmektedir. Böylece Serik bıçağı üretimi, bıçağın üretim şekli ve malzeme kalitesi hukuki temele dayalı olacaktır. Bu durum taklit yolu ile üretimi ve taklit ürün satışını kısıtlayacaktır. Bahsi geçen sorunun bir diğer önemli çözüm yolu coğrafi işaret tescil belgesi almaktır.

Serik bıçağı üretiminin en önemli sorunu ise yöresel ürün olarak tanıtımının kısıtlı olmasıdır. Bu sorun Serik bıçağının kültürel ve ekonomik yönden değer kaybetmesine neden olmaktadır. Bu sorunun ve yukarıda bahsi geçen alt çözüm yolları belirtilen sorunların en köklü şekilde çözülmesi için coğrafi işaret tescili almak gerekmektedir.

Serik bıçağı yöresinin doğal kaynak değerleri ve kültürel özelliklerine bağlı olarak yapılan keçi yetiştiriciliği ile ortaya çıkan boynuz hammaddesinden üretilmektedir. Bıçağın sap kısmı tamamen yöreden elde edilmekte ancak namlu kısmı yurt dışından ithal edilen ve küçük atölyelerde işlenen çelikten yapılmaktadır. Bu durumda Serik bıçağı Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından ilan edilen standartlara göre *mahreç işareti* almak için uygundur. Mahreç işaretinin özelliği başvuruya konu olan ürünün en az bir özelliğinin tamamen yöreden kaynaklanması gerektiğidir. Bu durumda Serik bıçağı için yapılacak olan *mahreç işareti* başvurusunun Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından olumlu değerlendirme ihtimali yüksektir.

Serik bıçağı tanıtımının artırılması için çeşitli kültürel etkinlikler, festivaller düzenlenmesi gerekmektedir. Bu konuda tanıtımı en çok kolaylaştıracak uygulamalardan biri de ulusal ve uluslararası fuarlara katılımın sağlanması için teşvik, finans ve sponsor desteği sağlanmalıdır. Yörede yapılan deve güreşi yayla şenlikleri gibi yerel, ulusal ve uluslararası festivallerde kültürel ve ticari ürün olarak davet edilmeli ve satışı kullanımı teşvik edilmelidir.

Coğrafi işaret tescili kapsamında tespit edilen ve çözüm önerisi sunulan sorunlara ek olarak imalat aşamasında tespit edilen önemli bir sorun bulunmaktadır. Serik bıçağı üretiminde Alman malı çelik kullanılmaktadır. Geleneksel bir ürün haline gelen Serik

bıçağının tamamen yerli malzemeden üretilmesi öncelikle ülke ekonomisi olmak üzere bölgenin kültürel kimliği açısından son derece önemlidir. Atölye ziyaretleri kapsamında bıçak ustası ile yapılan değerlendirmede bıçak üretiminin dört nesildir Alman malı çelikten yapıldığı ve üretimde kullanılacak olan yeni yerli malzemenin bazı riskleri olduğu gerekçesi ortaya çıkmıştır. Kullanılacak olan farklı bir çeliğin bıçak kalitesi üzerinde olumsuz etkiler yaratması riskinin olması ve bu durumun zaten sıkıntıda olan marka değerini düşürme tehlikesine neden olacağı korkusu yerli ürün kullanımını engellemektedir. Ancak Türkiye ve Dünya çapında kalitesini kanıtlamış olan Karabük ilinde üretilen çelik malzemenin Serik bıçağı üretiminde az sayıda bıçakta denenmesi ve sonuçların değerlendirilmesi önemli bir değişim olacaktır.

Serik bıçağının coğrafi işaret tescili kapsamında değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada yer alan bilgi ve bulgular konu ile ilgili farklı çalışmalara altlık veri oluşturabilecek niteliktedir. Bu nedenle kültürel ve ekonomik yönden değer verilmesi gereken Serik bıçağının akademik anlamda hak ettiği yere ulaşabilmesi için yeni akademik çalışmalara konu olması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Birinci, S., & Camcı, A. (2016). "Korunması Gereken Geleneksel El Sanatlarına Bir Örnek: Sivas Bıçağı Üretimi". *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 33 s, 493-509.
- Çalışkan, V., & Koç, H. (2012). "Türkiye'de Coğrafi İşaretlerin Dağılım Özelliklerinin ve Coğrafi İşaret Potansiyelinin Belirlenmesi". *Eastern Geographical Review*, Sayı, 28- 193 - 214.
- Davulcu, M., Tokat, M., & Yörür, S. (2015). *Antalya'da Yaşayan Geleneksel Meslek Sanat ve Zanaatlar*. Antalya: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Dayısoylu, K. S., Yörükoğlu, T., & Ançel, T. (2017). "Kahramanmaraş'ın Coğrafi İşaretli Ürünleri ve İlin Potansiyel Durumu". Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi *Doğa Bilimleri Dergisi*, Sayı:20, s; 80 - 88.
- Doğanay, H., & Çavuş, A. (2014). Geleneksel El Sanatlarına Bir Örnek: Sürmene Bıçağı Üretimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 29, s.51-64.
- Gündoğdu, G. (2006). *Türk Hukukunda Coğrafi İşaret Kavramı Ve Korunması*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi.
- Koca, H., & Çetin, B. (2011). "Yatağan Kasabasında (Denizli - Serinhisar) Ev Tipi İmalat Sanayinin Coğrafi Özellikleri". *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:14, s, 179-208.
- Şahin, G. (2011). "Türkiye'nin Coğrafi İşaretleri." Uluslararası Katılımlı Coğrafya Kongresi 7 - 10 Eylül 2011. İstanbul.

İnternet Kaynakları

- Türk Patent ve Marka Kurumu,
<http://www.turkpatent.gov.tr/TurkPatent/commonContent/CAbout> 21.04.2017
- Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/>

- Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.sivaskulturturizm.gov.tr/> 21.04.2017
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/> 21.04.2017
- Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,
<http://www.kahramanmaraskulturturizm.gov.tr/> 21.04.2017
- Adana İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.adanakulturturizm.gov.tr/> 21.04.2017
- Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.balikesirkulturturizm.gov.tr/> 21.04.2017
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr/> 21.04.2017
- Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.bursakulturturizm.gov.tr/> 21.04.2017
- Hatay İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.hataykulturturizm.gov.tr/> 21.04.2017
- Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.pamukkale.gov.tr/> 21.04.2017
- Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.kastamonukulturturizm.gov.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu,
<http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=V7NtZ60ZY27hQj0xtdv5s1Hb31hlTYpDBPJTHsrzsnp8LDTG4QnS!-1751579345> 21.04.2017